

Een grondig gesprek over macht en politiek

Het

Onderhoud

PROOT

Filosoof Luuk van Middelaar voorspelt zware tijden voor Europa

'De kans is groot dat Trump herkozen wordt'

► Luuk van Middelaar: "Toen het nóg over vijfde of zes-ten Kaas ging, was de EU soms het voorwerp van milde spot. Vandaag zijn beslistingen het voorwerp van politieke passie." © BOB VAN NOU

Wat is het verband tussen Marrakech en gele hesjes? Waaron was II maart dit jaar zo'n cruciale dag? En telt Europa morgen nog mee in de wereld? Politiek filosoof Luuk van Middelaar maakt een stand van zaken op. Een gesprek over tragische keuzes, pistolen op tafel en manshoge dildos op straat.

JOËL DE CEULAER

BIO

Luuk van Middelaar

- ◆ geboren op 9 mei 1973 in Eindhoven
- ◆ historicus en politiek filosoof
- ◆ werke van 2010 tot 2014 als speechschrijver voor Herman Van Rompuy, toen die Europese president was
- ◆ publiceerde *Politische* (1999), *De passage naar Europa* (2009) en *De nieuwe politiek van Europa* (2017)
- ◆ woort in Brussel, gaat les aan de Universiteit Leiden

k heb veel geleerd van Herman Van Rompuy," zegt Luuk van Middelaar. "Hij heeft een groot diplomatiek vermogen om te zien hoe iets evolueert, tot hij voel dat het moment daar is om in actie te schieten. Hij zet lang van tevoren voetnegen en schiet-geweren, en talent dat hij heeft ontwikkelde in de Belgische politiek. En hij blijft altijd rustig, zelfs als zijn adviseurs als kippen zonder kop door de gangen rennen. Na een gesprek in zijn bureau kwam je altijd kalmer naar

buiten. Bijzondere uitwerking heeft die man." Van Middelaar is een Nederlandse historicus en filosoof. Van 2010 tot 2014 werkte hij als speechschrijver voor onze landgenoot Herman Van Rompuy, die toen voorzitter was van de Europese Raad van staatshoofden en regeringsleiders. Uit die ervaring puurde hij *De nieuwe politiek van Europa*, een briljant boek waarin Van Middelaar beschrijft hoe de eurocrisis en vlichtelingen crisis de Europese Unie dwongen om op een andere manier aan politieke te doen – de oude 'geopolitiek' die raagde, ontbent en technocratisch was, moest plaatsruimen voor 'gebuurtensamenpolitiek', wat hij regeringstudies – verzameld in de Europese Raad – snel zichtbaar en soms controversieel moest handelen.

Vandaag geeft Van Middelaar les aan de Universiteit Leiden, schrijft hij columns voor de kranten *NBC* en *De Standard*, en werkte hij met de Engelse vertaling van dat laatste boek af. Het

waren zware weken, maar hij gaat graag in op onze uitnodiging om een internationale stand van zaken op te maken. We beginnen in België.

Wat vond u van de Marrakech-crisis?

Luuk van Middelaar: "Het is merkwaardig dat een pact waarvan zelfs de voorstanders zeggen dat het landeloos is de inzet is geworden van extreemrechtse identiteitspolitiek – in die mate zelfs dat het regeringspartij N-VA die oppositie heeft ingezogen. Dat vijfde erop hoe moeilijk het in Europa is geworden om een gesprek over migratie te voeren, want zo'n pact bevat dingen die iedereen wil, dat er afspraken komen tussen landen, dat men de allergrootste mensenrechten-schendingen wil voorkomen, enzovoorts."

Hoë is dat gesprek zo moeilijk geworden?

"De Europese wending is in Hongarije begonnen. Daarna trok de Oostenrijkse kanselier Sebastian Kurz zich terug onder druk van coalitiepartner FPÖ, die je een rechtsistische partij mag noemen. Dat was een sterk signaal, omdat Oostenrijk op dat moment EU-voorzitter was. Dat het vuur-fie ook België heeft bereikt, zegt iets over de N-VA: die partij is zo in de greep geraakt van de identiteitspolitiek dat het de oude agenda's, die van het Vlaams-nationalisme en van het centrumrechtse economische beleid, heeft opgeworfd."

Wat zegt het debat over het VN-migratiepact over de democratie? Nemen onze nationale democratiën als het ware wrak op de supra-nationale regelgeving?

"De dertienste zit er zeker in. De vraagstukken van grens en identiteit zijn lang buiten de politieke orde geplaatst. Wie het daarover toch wilde hebben, was hij wijze van spreken meteen een fascist. Terwijl die vraagstukken voor elke politieke gemeenschap van groot belang zijn: hoe verhouden we ons tot de buren, tot de andersz? Het is een fout geweest van de politieke elites, om die term maar eens een keer te gebruiken, om het daan in de jaren 90 niet over te willen hebben."

Het zijn legitieme vragen.

"Absoluut. En als je ze buiten het discours plaatst, dan vinden mensen er alleen nog radicale woorden voor. →

"Als je dat debar wilt geven te bereden en vanit het politieke middelen, dan zullen anderen zich messer maken van dat terrain. Dat zie je nu gebeuren."

In uw laatste MRC-column legt u een verband tussen de Belgische regeringscrisis, het protest van de gele hesjes in Frankrijk en de impasse rond de brexit.

"Het zijn politieke crises en die erop wijzen dat we steeds minder goed in staat zijn om harde keuzes te maken en knopen door te hakken. Onze democratieën zijn niet meer zo besluitvaardig. In

het Verenigd Koninkrijk is dat bescierend om te zien: twee en een half jaar na het Brexit-referendum is het daar nog altijd niet doorgedrongen dat het een prijs heeft om uit de Europese Unie te treden. Je kunt dat doen, je kunt optuimw wat meer controle krijgen over je eigen werten, maar dat heeft een economische prijs."

Het is kiezen tussen een twee kwaden.

"Precies. Het is een tragische keuze, en die kun je alleen maken als politiek de keuze in de ogen durven te kijken en zeggen wat die keuze is. De harde brexiters denken nog altijd dat ze alles kunnen

krijgen. Ze gedragen zich alsof het VK nog een koloniale grootmacht is die wel tegen de Afrikanese drijf zal zeggen hoe het moet. Ook oppositiepartij Labour zegt de keuze niet voor: in het noorden van Engeland is Jeremy Corbyn voor de brexit. In Londen tegen. Hij doet alsof *you can have your cake and eat it too*."

Welke harde keuze moet Frankrijk maken?

"Frankrijk kan nu een andere interne regeringspraak waar het land van wegloopt, een financiering van wiet er gaag de aller beste publieke dienstverlening, maar is niet in staat om toerekenbare beslissingen te hebben. Vandaag de hoge schuldlast, President Macron moet daar nu iets aan doen, onder druk van de markten en de begrotingsregels van de EU. Daarom heeft hij onder meer de brandstof daarder gemaakt. Dat is op zich moedig. Maar het leidt tot het protest van de gele hesjes – een opstand van de belastingbetalers, zeg maar."

Staat die haals op het klimaatprotest?

"De gele hesjes willen niet optraten voor een keuze die ook met het klimaat te maken heeft, dat kan je zeggen, ja. Maar we moeten ons er bewust van zijn dat zulke harde politieke keuzes steeds vaker zullen voorkomen, en dat ze steeds harder en dringender zullen worden. Dat is iets waar we grondig over moeten nadenken in Europa."

Over welke keuzes gaat het dan?

"Laat ik eerst even uitzoeken. Als we het geopolitiek bekijken, leven wij op het einde van een lang tijdperk, dat 500 jaar heeft geduurd: het tijdperk van westerse hegemonie over de wereld. Dat tijdperk heeft in Europa een hoogtepunt bereikt na de Tweede Wereldoorlog: vijf hebben hier enorme welvaarsstaten opgebouwd, vijf waren tot voor kort de beschaving van de wereld. Maar die positie staat onder druk, omdat landen zoals China en India ons nu beconcurreren, ander meer met twee miljard arbeiderskrachten. Dat dwingt ons tot harde keuzes over de verdeling van de rijkdom."

Waarom precies?

"Vroeger ging in Europa, ieder een er altijd op vooruit. Ook kransen in zwakkere posities werden al maar welvarender. Daar was ons hele maatschappijmodel op gebaseerd: we maakten keuzes die de economische groei zo verdeelden dat iedereen ervan profiteerde. We deden eigenlijk een permanent beroep op de toekomst – dat is een heel belangrijk punt. Van de toekomst wist je dat die steeds beter zou zijn."

Daarom konden we iedereen een mooi pensioen beloven, omdat we wisten: het geld zal er straks toch wel zijn?

"Oms het maatschappelijke contract was daarop gebaseerd. Oms geschiedenisboek was dat van de vooruitgang, elke generatie had het beter dan de vorige. Dat maakte de vele maatschappelijke keuzes redelijk eenvoudig: die economische groei was de smecroffe van de politieke besluitvorming; je kon alles beloven, mensen zouden het wel slikken

omdat ze wisten dat het beter werd. Dat is nu voor een stuk weggevaallen. Wij kunnen niet langer een pensioen beroeop doen op de toekomst. Groei is geen zekerheid meer."

De huidige manier van groeien vloekt ook met onze klimaatambities.

"De klimaatambities komt er nu inderdaad bij. Ooit besond het idee dat de rest van de wereld ons wel zou kunnen bijbenen. Daaran zag de wetenschap nu dat het zeker niet mogelijk is. *The American way of life* voor 10 miljard mensen: dat gaat niet meer worden."

De Deense statisticus Bjørn Lomborg zei onlangs nog in deze krant: de beste manier om het klimaat te redden, is zo snel mogelijk arm worden.

"Ik heb niet alle zwenklngen van l omhoog gevolgd de afgelopen jaren, maar daar heeft hij dus een punt. Daarom vormen die gele hesjes zom interessante beweging. Het is een sociale beweging, maar ook een klimaatbeweging, zou je kunnen zeggen, maar dan in de negatieve zin. De hesjes voelen zich achtergelaten: de rijke Parizaanar heeft een veel grotere ecologische voerdruk en loch moeten de hesjes meer betalen om met hun auto heen en weer naar de supermarkt te tuifen op het Franse platteland."

Hebben ze gelijk?

"Ik vind de analyse van de Franse filosoof Bruno Latour schitterend: volgens hem voelen de gele hesjes zich verraden. Er was hen als het ware beloofd dat de groei zou blijven duren, en nu moeten ze nre ophouden voor het klimaat. Daaraan merk je dat we op de eindigheid zijn gebouwd. Vroeger konden we alles afschrijven op de toekomst, nu priat de toekomst terug, zou je kunnen zeggen. We hebben al maar minder en tijd en middelen, en daarom worden de keuzes qua verdeling scherper en harder."

Dat klinkt onheilspellend.

"Als je daarover doordinkt, zou je pessimistisch kunnen worden. Het leidt in elk geval tot spanning in onze gezellige Europese democratieges. Het wordt al maar moeilijker om ervoor te zorgen dat iedereen we is. Dat is vandaag de onderliggende trend."

In uw laatste boek over Europa schrijft u ook dat te veel viraastukken de voorbije decennia gede politiseerd waren, niet langer het voorwerp worden van de gezing is: de terugkeer van die politieke strijd?

"Die analyse maak ik inderdaad in *De nieuwe politiek van Europa*, bij de politisering wordt de politieke strijd verpakt in techniek, wordt van elk onflit gezegd dat het een probleem is waarvoor

experts een oplossing hebben. Dat model, dat de Europese Unie lang heeft beheerst, is op zijn grenzen gestuit bij de eurocrisis en de Whiceltinger crisis. Zom technische regelpolitiek werkt perfect om een interne markt in elkaar te knutselen, maar is niet in staat om te reageren op onverwachte gebeurtenissen en crisissen."

How komt dat?

"De regelpolitiek van de EU is gespecialiseerd in de vraag-zoogvuldige verlichting van belangen tussen landen, groepen en secoren. Dat werkt prima. Wat regelpolitiek niet kan, is snel beslissen en controversele besluiten nemen. Als controverse drigt, als de vlam in de pan kan slaan, moet je een andere vorm van politiek vermogen mobiliseren: overtuigingskracht, leiderchap, daadkracht, initiatief, blif zeis soms, en het vermogen om publieke opinies mee te nemen. Tijdens de eurocrisis waren experts het niet eens, ook over grenzen en solidariteit niet. Dat zijn bij uitstek politieke vragen."

En dat heeft de EU veranderd, schrijft u.

"Het zwaartepunt is verschoven, van de Europese Commissie naar de Europese Raad, waar staats-hoofden en regeringsleiders, *the big beasts* zeg, maar, elkaar ontmoeten. In die Raad zijn niet alle besluiten even technisch

Onze democratieën zijn niet meer zo besluitvaardig. We zijn steeds minder goed in staat om knopen door te hakken.

tot achter de komma afgewerkt, maar die leiders hebben wel het vermogen om hun mensen thuis te overtuigen. Commissieleden zoals voorziter Jean-Claude Juncker of commissaris Margharie Thyssen kunnen dat niet – en zeker niet alleen."

De Europese Raad, waarvan u vijf jaar lang de president jarenlang adviseerde, is in de Europese Unie nu echt de uitvoerende macht geworden?

"Samen met de Europese Commissie. Maar de Raad is de plek waar leiders de zaken in handen nemen als het mis gaat. Daarom moeten dat zichtbare figuren zijn, het theater van die tophijerkomsten is belangrijk: zichtbaarheid is wezenlijk voor gezag. Mensen begrijpen dat ook. Ze voelen anders goed aan dat de EU vandaag andere besluiten neemt dan vroeger. Toen het nog over oilfolle of getenkaas ging, was de EU soms het voorwerp van milde spot. Vandaag zijn beslissingen het voorwerp van politieke passie."

Als de Europese Raad de belangrijke knopen doorhakt, dan zijn federale verkiezingen straks ook Europese verkiezingen. Want wie de regering leidt, leidt mee Europa.

"Dat is inderdaad essentieel. Vroeger gebeurde dat nooit. Vandaag kunnen verkiezingen worden gewonnen of verloren op Europese themas. De premier is de belangrijkste Europese politicus in elk land. →

CONTROVERSE

► Het protest van de gele hesjes is een opstand van de belastingbetalers. Ze willen niet optraten voor een keuze die ook met het klimaat te maken heeft. © BOB VAN NOEL

Dus het is wettelijk dat niet alleen mensen op Europese lijnen straks over Europese thema's debatteren. Ook federale politici in Belgie moeten debatteren over de Europese Unie.

Dan wordt soeveriniteit een cruciaal thema.
"Soeveriniteit is een beleden thema geworden. Misschien is het beter om te praten over handlingsvermogen. Het vermogen om een speler te zijn op het terrein. Niet alleen in het eigen aanpakke achtertuin, maar ook op het wereldtoneel. De soeveriniteit die Europese landen willen, zullen we best toch gezamenlijk organiseren."

Waar staat Europa nog in de wereld? In een interview met Knaack bleek u het onlangs eens met Jonathan Holslag. U vindt dat Europa wat vaker Machiavelli dan het evangelie moet lezen, omdat het minder over waarden gaat dan over macht.

"Dat denk ik minder. Dat heeft te maken met het einde van de westerse dominantie. China is, naast de Verenigde Staten, onmiskenbaar de tweede grootmacht in de wereld. En we zitten op een belangrijk moment wat dat betreft: als we terugkijken op 2018, zal blijken dat IJ maar een van de cruciale momenten van het jaar was: de dag waarop het Chinese partijcongres Xi Jinping benoemde tot president voor het leven."

Tot dictator, zeg maar.

"Ja, de begrenzing tot maximaal twee termijnen is afgeschaft. Het was al duidelijk dat hij dat wilde, maar die spijker is er nu helemaal ingedoopt. En dat is een knelpunt. Het is een proces van tien jaar geweest. Bij de benoemingszag China voor het eerst tot wat een enorme puinhoop dat westerse systeem kon leiden. Toen namen ze zich voor om het anders te doen. Dat was de economische context, nu hebben ze de politieke context toegevoegd. Dat China zich verder zal hmoegen in het westerse systeem, is nu wel uitgesloten."

Dat hebben we lang gedacht.

"Het zou via de markt gaan. In 2001 werd China lid van de Wereldhandelsorganisatie. Dat was als het ware de voorzet die we hen voorhielden. Die markt zou leiden tot een middenklasse, en die middenklasse zou dan democratie vragen (grijns) Nou, zo is het dus niet gelopen. Misschien willen de meeste Chineseen geen democratie."

Ze komen wel steeds vaker op bezoek.

► Herman Van Rompuy bleef altijd rustig zelfs als zijn adviseurs als kippen zonder kop door de gangen renden. Na een gesprek kwamen ja al- tijd kalmer naar buiten. © BOB VAN MOL

"Trump wil benaderd worden in een keiharde confrontatie. Jean-Claude Juncker heeft het politieke genie om dat te begrijpen"

"Dat is zo. Ze komen onze Europese steden graag bekijken, van Amsterdam tot Brugge, maar wie weet zijn ze na alhoop weer bij dat ze thuis zijn, in China, waar alle licht weliswaar niet zo schoon is, maar waar alles wel geordend en veilig is. En waar ze geen maatschopge dildos op straat zien staan, zoals in Amsterdam. (lacht) Maar zonder gebeld: ik was anderhalf jaar geleden nog in Singapore, en daar zie je het China van de toekomst."

Een zeer autoritaire staat, toch?

"Dat wel, er zijn strenge straffen. Maar er is confrontatie, er is vrijheid en als je loopt in de trein vergeet, kan je die de volgende dag komen afhalen. De corruptie is er ook zeer laag. Mensen zoals u en ik willen graag lever wat meer vrijheden."

"Inderdaad Fukuyama ging ervan uit dat iedereen op den duur zou worden zoals wij, met de liberale democratie als universeel ideaal. Hij drukte daarmee iets uit wat paste bij de situatie van toen. Maar de situatie is veranderd. Allemaal hetzelfde worden is niet meer aan de orde in deze

Dan is het beroemde 'einde van de geschiedenis', wat de Amerikaanse filosoof Francis Fukuyama in 1989 afkondigde, onderstussen weer achterhaald?

"Inderdaad Fukuyama ging ervan uit dat iedereen op den duur zou worden zoals wij, met de liberale democratie als universeel ideaal. Hij drukte daarmee iets uit wat paste bij de situatie van toen. Maar de situatie is veranderd. Allemaal hetzelfde worden is niet meer aan de orde in deze

wereld. We bevinden ons terug in een wereld waarin we de confrontatie aan moeten met de ander. We moeten het uit ons hoofd zetten dat iedereen zal worden zoals wij. Het gaat om machts- en krachtsverhoudingen."

En met het idee dat Europa zijn normen en waarden over de rest van de wereld zal verspreiden, wordt het ook niets meer?

"Nee. Ook dat moeten we echt uit ons hoofd zetten. We moeten die waarden uitbreiden beschermen in Europa zelf. Maar we kunnen die waarden niet de enige maatschappij laten zijn van onze buitenlandse politiek."

Doen we dat vandaag? We drijven toch handel met China en Saudi-Arabië, zonder ons al te veel aan te trekken van de mensenrechten daar?

"Klopt. We doen dat vandaag al niet en krijgen dus het verwijf van hypocritische op de koop toe. En het zal alleen maar moeilijker worden. Ook de Amerikanen krijgen dat in de genen. Daar is, zowel bij Democraten als Republikeinen, de sfeer het voorbij jaar helemaal gekanteld. Ook de Amerikanen denken dat de Chinezen zich zouden invogen in hun systeem, en die voelen zich nu bekoorht. China is een rivaal, die zowel economisch als militair steeds groter zal worden."

Dat heeft Trump wel in de gaten.

"Ja, dat is de realiteit die hij goed spreekt. In al zijn wisputtingen is dat wel een consistente kern van zijn denken: voor Trump draait alles in de wereld om politieke belangen, om het onderscheid tussen vriend en vijand. Hij maakt geen onderscheid op het vlak van waarden. Net zoals hij China een foe, een rivaal, noemt, doet hij dat met de EU. Trump maakt geen onderscheid tussen Xi Jinping en Angela Merkel."

Moeten wij dat wereldbeeld ook omkeizen?

"We hebben er mee te maken. Als we niet omnaandig willen worden, als we niet het spelletje willen worden, moeten we zelf ook een speler worden. Dat is de keuze waar Europa voor staat. En zover zijn we nog niet in ons denken, laat staan in ons handelen."

Is dat de volgende stap die de EU moet zetten? Eerst van regelpolitiek naar gebeurtenissen-politiek en dan van gebeurtenissenpolitiek naar machtspolitiek?

"Zo is dat. De gebeurtenissenpolitiek is een belangrijke tussenschap, die omsluiting uit het

Als we het geopolitiek bekijken, leven wij op het einde van een lang tijdperk, dat 500 jaar heeft geduurd

regioproces, de erkenning van de noodzaak om te handelen in het moment. In die zin hebben de recente crises ons wakker geschud. Wat ons de komende jaren te wachten staat, is de race tussen de interne krachten die ons doen splitjen en de externe krachten die ons samendrukken."

De anti-EU-krachten worden sterker.

"Daarom moeten we het idee doorbreken dat we moeten kiezen tussen een Europese superstaat of het einde van de Unie. Dat is een vals dilemma. Dat het wantrouwen alleen maar blijft voeden. Als de regeringsleiders het voortouw nemen, kan de EU best aan politiek doen zonder dat er een Europese regering boven de nationale regeringen staat. Als Commissievoorzitter Juncker in de VS gaat onderhandelen, doet hij dat nadat Angela Merkel en anderen tegen Trump hebben gezegd dat Juncker de onderhandeling voert."

Heeft Juncker een drankprobleem? Mag ik dat zo direct vragen?

(Strong) "Nee, dat mag u niet zo direct vragen. Toen ik voor Van Rompuy werkte, was Juncker premier van Luxemburg en heb ik hem zien opteren. Ik ben soms streng voor hem in mijn boek, zeker omdat hij in het begin van de vluchtelingen-crisis overmoedig was, maar ik vind dat hij de onderhandelingen met Trump over handeld bijlijant heeft gevoerd. Wat rijk betreft heeft hij zijn salaris van al die jaren toen dik verdient."

Waarom precies?

"Omdat hij Trump benadert zoals die benaderd wil worden. →

MAF

Niet op een formalistische manier, maar in een keiharde confrontatie. Juncker heeft het politieke game om dat te begrijpen – drankprobleem of niet. Trump wilde handelstarieven invoeren op Europese producten, en Juncker onderhandelde met de pistolen op tafel. Door zelf te denken met tarieven op Harley-Davidson en jeans-broeken. Met Trump moet je niet over waarden of regels praten, dat begrijpt hij niet eens. Met Trump is het macht tegen macht.”

Heeft Europa een eigen leger nodig?

“Dat niet noodzakelijk. De NAVO heeft ook geen leger. De versterking van de Europese defensie begint met de versterking van de nationale defensies. Ook dat zal harde keuzes vegen, want meer investeringen in defensie betekenen misschien minder investeringen in de welvaartsstaat. Er is trouwens nog een andere keuze die snel op ons afkomt. Als je een supermacht wilt worden op het vlak van artificiële intelligentie, heb je data over je bevolking nodig. In China is dat makkelijk. Ook in de VS heeft men veel data, in handen van privé-bedrijven zoals Twitter en Facebook. Wij, Europeanen, hebben die data niet.”

Galukkig maar.

“Jist, we zijn er nog trots op ook. Wij hebben de beste privacyregis en wereld en die willen we vooral behouden. Privacy is een van onze belangrijke waarden. En dat kan, we kunnen die privacy behouden. We zijn eraan gewicht en we hebben gelijk. Maar ook dat heeft een prijs. Het betekent dat wij niet zullen meespelen in de komende technologie.”

Wat kun je met die data allemaal doen?

“Militaire supermachten bouwen, werkgelegenheid creëren, de economie aanjagen, het onderwijs en de gezondheidszorg vernieuwen, noem maar op. We zullen wel willen meedelen, natuurlijk, maar we zullen moeten inzien op een Chinese of Amerikaanse systeem. Zelf kunnen we die technologie niet ontwikkelen.”

U ging niet pessimistisch worden.

“(lacht) Verdorie, dan is het mij toch niet gelukt. Ik wil vooral realistisch zijn, de situatie voor ogen nemen zoals ze is. Dat is ook de taak van de politiek: mensen voorbereiden op wat komt, op de keuzes die we zullen moeten maken. Daar maak ik mij het meeste zorgen over, of we dat handlingsvermogen nog kunnen ontwikkelen. We hebben de welvaart, het opleidingsniveau, de maatschappelijke stabiliteit – dat allemaal wel. We worden daarvoor zelfs benijd tot in Amerika. Dat land is etereelijk kapot.”

Die turnels in Brussel...

(lacht) “Die zijn van marmer, vergeleken met de turnels in Detroit of Buffalo. Wij hebben het in Europa nog steeds behoorlijk voor elkaar. Maar we moeten er de komende jaren wel wat mee doen. En niet alleen maar blijven wachten tot het minder wordt. Als wij niet kiezen, zullen anderen het voor ons doen. Want de Amerikaanse stroom, die we sinds 1945 hebben geluid, die valt weg.”

Komt die niet terug na Trump?

“Nee, die komt niet terug. Trump is geen accident de parcours, zoals veel Europeanen denken. De kans dat hij in 2020 herkozen wordt, is groot. Dus voor we een andere president krijgen, zijn we misschien al in 2024. En Obama had het proces waarbij Europa wordt losgelaten, al ingezet. Hij had zijn focus al verschoven naar Azië, ook militair. Het is geen verrassing dat Trump zijn troepen terugtrekt uit Syrië. Hij denkt: dat is de regio waar Europa de problemen maar moet oplossen.”

De VS hebben de regio wel in brand gestoken, door in 2003 Irak binnen te vallen.

“Jazeker. En dan? Wij kunnen wel zeggen dat het hun schuld is, het blijft ons probleem. Dat geldt ook voor het akkoord met Iran dat Trump heeft opgeblazen. Ook dat dreigt ons in de problemen te brengen, want de missie blijft in het Midden-Oosten krijgen wij op ons bord. Maar we hebben er niets aan te zeggen: het is hun schuld.”

‘Dat China zich zal invoegen in het westere system, is nu wel uitgesloten. Misschien willen de meeste Chinesezegen democratie’

“Nee. Het is hun schuld. Ja. Er dion? Met die vaststelling schieten we niets op.”

Tot slot: u werkte eerder achter de schermen van de politiek. Voor u medewerker van Herman Van Rompuy werd, was u verbonden aan de Kamerfractie van de Nederlandse liberale VVD. Waarom hebt u dat gedaan? Omdat u als filosoof slimme boeken kunt schrijven naarmate u het terrein beter kent?

“En vice versa. Als adviseur en speechschrijver had ik een meerwaarde omdat ik een intellectuele gerechterskapskist bij me had toen ik de politieke binnensteer betrad. Het was geen masterplan, maar het heeft twee kanten op gewerkt. De ervaring is in elk geval onvervangbaar, zonder die jaren bij Van Rompuy had ik dat boek niet kunnen schrijven. En als politiek filosoof ben ik altijd benieuwd geweest wat er zich precies achter de schermen afspeelde.”

En keert u ooit terug naar de politiek?

“Dat denk ik niet. Die nieuwsgierigheid is ondertussen voldoende bevreddigd. (lacht) Ik kan wel even voor.”

TOEKOMST